

IV–V. századi krisztológiák

Oktató: Gyurkovics Miklós

A tantárgy rövid leírása és célja

A kurzus a IV–V. század krisztológiai vitáinak történeti, teológiai és filozófiai hátterét vizsgálja, különös tekintettel azokra a szellemi és egyháztörténeti folyamatokra, amelyek az első egyetemes zsinat (Nikaia, 325) döntéseit előkészítették, valamint az azt követő egyetemes zsinatok (Konstantinápoly, 381; Efezus, 431; Khalkédón, 451) krisztológiai tanításait formálták. A hallgatók megismerik az ókeresztény krisztológia fejlődésének főbb állomásait, a korszak meghatározó teológusait, valamint a legfontosabb irányzatokat és forrásokat.

A kurzus célja

A tantárgy célja, hogy a hallgatók:

- feltárják a korai krisztológiai modellek (alacsony és magas krisztológia) teológiai gyökereit;
- megismerjék a logosztan fejlődését és az ariánus válsághoz vezető teológiai folyamatokat;
- elemezzék a IV–V. század meghatározó krisztológiai vitáit (arianizmus, apollinarizmus, nesztorianizmus, monofizitizmus);
- képessé váljanak az ókeresztény források kritikai olvasására és önálló elemzésére;
- történeti alapokat szerezzenek a modern krisztológiai gondolkodás értelmezéséhez.

KKK-kompetenciák

A kurzus sikeres teljesítését követően a hallgató:

- ismeri a IV–V. századi krisztológiai viták teológiai és filozófiai hátterét;
- átlátja az egyetemes zsinatok krisztológiai döntéseinek összefüggéseit és jelentőségét;
- képes kritikai szemlélettel értelmezni és elemezni az ókeresztény forrásokat;
- alkalmazza a megszerzett ismereteket a kortárs krisztológiai kérdések értelmezésében;
- képes önálló kutatómunkára és tudományos reflexióra.

Fő témakörök - vizsgatételek

1. Korai krisztológiai modellek (I–III. század)

- A kinyilatkoztatás krisztocentrikus olvasata
- Az „alacsony” és „magas” krisztológia alapformái
- A monarchiánus és a szubordinacionista szentháromságtani megközelítések
- A korai krisztológiai viták doktrinális gyökerei

2. A keresztény logosztan kibontakozása

- A logosz-teológia kialakulása Alexandriában
- Órigenész és az alexandriai teológiai hagyomány
- A logosztan eltérő értelmezései az ariánus válság előestéjén

3. A IV. század krisztológiai fordulópontjai

- Alexandriai Alexandrosz teológiai öröksége
- Caeszareiai Euszebiosz és az arianizmus történeti értelmezése
- Nikomédeiai Euszebiosz és Arius krisztológiai tételei

4. Nikaia krisztológiája és recepciója

- A *homoousziosz* fogalmának jelentése és teológiai szerepe
- Ankürai Markellosz krisztológiája
- Athanasziosz mint a nikaiai hitvallás védelmezője
- A nikaiai zsinat utóélete és az ariánus válság

5. A IV. század vége: új krisztológiai irányok

- Laodikeiai Apollinariosz és Krisztus emberi lelkének kérdése
- A kappadókiai atyák krisztológiája
- Az első konstantinápolyi zsinat (381) krisztológiai tanítása

6. Az V. század nagy vitái és zsinatai: természet vagy személy?

- Nesztoriosz és az antiochiai krisztológiai iskola
- Alexandriai Kürillosz és a *mia phüszisz* hagyomány
- Az efezusi zsinat (431)
- A khalkédóni zsinat (451)
- A khalkédóni zsinat utóélete

A kurzus várható kimenete

A félév végére a hallgatók:

- átlátják a IV–V. századi krisztológiai viták teológiai és fogalmi összefüggéseit;
- képesek értelmezni és összehasonlítani a zsinati határozatok krisztológiai tanítását;
- felismerik a modern krisztológiai gondolkodás történeti és dogmatikai gyökereit;
- önállóan elemeznek patrisztikus és zsinati forrásokat;
- tudományos igényű esszét vagy kutatási projektet készítenek a tantárgy témaköreihez kapcsolódóan;
- képesek történeti-teológiai érveket alkalmazni kortárs krisztológiai kérdések vizsgálatában.

Ajánlott szakirodalom

1. Denzinger, Heinrich – Hünermann, Peter (szerk.), *Hitvallások és az Egyház Tanítóhivatalának megnyilatkozásai*, Budapest, 2005.
2. Fernández, Samuel (szerk.), *Fontes Nicaenae Synodi. The Contemporary Sources for the Study of the Council of Nicaea (304–337)*, Paderborn, 2024.
3. Vanyó László, *Bevezetés az ókeresztény kor dogmatörténetébe*, Budapest, 2009.
4. Grillmeier, Aloys, *Christ in Christian Tradition. Vol. I. From the Apostolic Age to Chalcedon (451)*, London–Oxford–New York, 1965.
5. Kim, Young Richard (szerk.), *The Cambridge Companion to the Council of Nicaea*, Cambridge, 2021.
6. Fernández, Samuel, *Nicaea 325. Reassessing the Contemporary Sources*, Paderborn, 2025.
7. Prinzivalli, Emanuela, „Nascita e sviluppo della cristologia”, in: *Cristologia patristica e cristologia filosofica*, Milano, 2025, 13–34.
8. Moreschini, Claudio, „La cristologia dei Cappadoci”, in: *Cristologia patristica e cristologia filosofica*, Milano, 2025, 99–129.
9. Dell’Osso, Carlo, „La cristologia dopo Calcedonia”, in: *Cristologia patristica e cristologia filosofica*, Milano, 2025, 153–170.
10. Beeley, Christopher A., *Gregory of Nazianzus on the Trinity and the Knowledge of God*, Oxford, 2008.
11. Parvis, Sara, *Marcellus of Ancyra and the Lost Years of the Arian Controversy 325–345*, Oxford, 2006.
12. Simonetti, Manlio, *La crisi ariana nel IV secolo*, Roma, 1975.
13. Camplani, Alberto, „Manlio Simonetti e la «crisi ariana»”, in: *Adamantius* 28 (2022), 211–245.
14. Perendy László – Puskás Attila – Sággy Ádám (szerk.), *Nicaea. Teológiai tanulmányok az első egyetemes zsinat 1700 éves évfordulójára*, Budapest, 2026.